

YUNUS EMRE GÜFTELERİNE DAİR İLAHİ FORMUNDAKİ İLK BESTE ÖRNEKLERİ FIRST COMPOSITIONS IN THE DIVINE FORM OF YUNUS EMRE LYRICS

Funda ESİN*

Öz

Yunus Emre, bir düşünce sistemi olan Tasavvufun Anadolu'da en yüce savunucularından biridir. Tasavvuf düşüncesiyle ördüğü şiirlerinde, ağırlıklı tema olarak Allah'a ve Hz. Peygamber'e karşı duyduğu aşkı, her kesimden insanın anlayabileceği bir Türkçeyle dile getirmiştir. Türk müzikisinin felsefi temelleri ile de örtüşen şiirleri bestekârların da dikkatini çekmiş ve birçok şiiri ilahi formunda bestelenerek Türk tasavvuf musikisine kazandırılmıştır.

Bu makalede Yunus Emre şiirlerine dair en eski besteler olarak 46 besteden söz edilmiş ancak bu 46 beste içinden, Abdülbaki Gölpınarlı'nın gerçek Yunus Emre'ye ait olduğunu ileri sürdüğü (Gölpınarlı, 1948: 780) 11 bestenin notaları ile adları bilinen bestekarlar hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Yunus Emre'nin şiirlerinde görülen stilistik özellikler ile bestekârlarda, bu şiirleri besteleme isteği uyandıran nedenler üzerinde durulmuştur. Başlangıçta nota kullanımı olmadığı için sonradan totaya geçirilen besteler, çok az bir değişime uğrasa da sade, içten ve lirik yapısını koruyarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Aşk yoluyla hayatını şekillendirmiş bir mutasavvıf olan Yunus Emre'nin, sevgi ve hoşgörü temelinde kalıcı iletiler veren ve yedi yüz yıldır değerinden bir şey kaybetmeyen şiirleri hep sevilcek, okunacak ve bu şiirler üzerine yapılan besteler, Türk tasavvuf musikisine yönelik gönüllere manevi zenginlik katmaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Yunus'un Türkçesi, Yunus'ta Sevgi ve Hoşgörü, Tasavvuf, Tasavvuf Müsîkîsi,

Abstract

Yunus Emre is one of the greatest defenders of Sufism, a thought system in Anatolia. In his poems he drew with the thought of Sufism, he was mainly a theme to Allah and Hz. He expressed his love for the prophet in a Turkish language that people can understand from all walks of life. The poems that coincided with the philosophical foundations of Turkish music attracted the attention of composers and many poems were composed in Divine form and brought to Turkish Sufi music.

In this article, 46 compositions were mentioned as the oldest compositions of Yunus Emre poems, but among these 46 compositions, the notes of the compositions and the known composers were given. In addition, the stylistic features seen in Yunus Emre's poems and the reasons that aroused the desire to compose these poems were emphasized in the composers. Since there was no use of notes in the beginning, the compositions that were later passed to the tota have undergone very little change, but have survived to the present day by maintaining its simple, sincere and lyrical structure.

The poems of Yunus Emre, a mutawatif who has shaped his life through love, giving lasting messages on the basis of love and tolerance and who have not lost anything from the value of seven hundred years, will always be loved, read and composed on his poems, will continue to add spiritual wealth to the hearts of Turkish Sufi music.

Keywords: Yunus's Turkish, Love and Tolerance in Yunus, Sufism, Sufism Music.

Giriş

YUNUS Emre'nin yaşadığı çağda (13. yüzyılın sonları ile 14.yüzyılın ilk çeyreği) Anadolu, Haçlı Seferleri ve Moğol akınları gibi bir takım sosyal çalkantılar içindedir. Böyle bir zamanda, Moğol saldırılarının neden olduğu göçmen hareketi sonucu Anadolu'ya gelen Ahmet Yesevi dervişleri, büyük bir çaresizlik içinde olan Anadolu insanına yaşama ümidi ve mücadele gücü vermiştir. Ahmed Yesevi dervişleriyle tanışan Yunus Emre, bütün etnik ve kültürel farklılıkları hoşgörüyle karşılayan bir anlayışın çok önemli bir halkasını oluşturarak Anadolu'nun sevgi temelinde tekrar toparlanmasına katkıda bulunmuştur.

Yunus Emre, yaşadığı devirde, Anadolu'da bir düşünce sistemi olarak varlığını sürdüren tasavvuf felsefesini Celaleddin Rumî'den aşağı kalmayacak derecede duru ve açık bir Türkçeyle dile getirmeyi başarmıştır. O, Türk edebiyatında, Ahmed Yesevî'den sonra en etkili mutasavvuf bir şairdir; hatta onun için Türk tasavvuf şiirinin ilk kurucusudur da denilebilir (Köprülü, 1966: 279; Kocatürk, 1970: 185).

Tasavvufi bir ruh haliyle şiirlerinde ilahi aşkın yüceliğinden söz eden Yunus, kolay bir yol olmayan bu aşk yolunun sıkıntılarına Hakk'a erişinceye kadar katlanmıştır. Evrendeki Her şeyi "Vücut-ı Mutlak"da görmüş, Hakk'ı dışarıda arayanlara karşı: "Hak cihâna doludur kimseler Hakk'ı bilmez / Kendinden istesene ol sende ayrı olmaz" diyerek mutlak mutluluğun yolunu göstermiştir. Tabiata karşı da ilgisiz kalmamış, tabiat

*Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuarı.

unsurlarını hiç beklenmeyen bir tarzda bazen ahlaki bir öğüt bazen de tasavvufi bir hikmetin yansıması şeklinde yorumlamıştır (Köprülü, 1966: 253, 271). İlahilerinde, İslam tasavvufunun inceliklerini, “Neo-Platoniste” ekolin akidelerini, onlara hayat verici bir açıklıkla ele almış ve işlemiştir. Tasavvufi ahlaki yaymayı görev bilmiştir (Köprülü, 1966: 285). Yunus Emre, tasavvufu, kitabi bilgiler toplamı olmaktan çıkarıp bir aşk ahlakına, bir yaşam üslubuna, bir hayat felsefesine dönüştürmüştür. İlahilerinin özünden yansıyan derin anlamlar, yüreklerde yaşatılırken şiirlerinin toplandığı kitaplar ve ilahilerinden oluşan risaleler, kutsal olarak kabul edilmiş ve bu risaleler, nesilden nesile aktarılacak kandil, bayram, ramazan, ölüm ve doğum gibi insan yaşamında özel bir yeri olan önemli günlerde, tekke ve tarikat ayinlerinde okunmuş ve Yaradan’a yönelmiş gönüller, Yunus’u baş tacı etmişlerdir. (Özçelik, 2010: 123; Meydan Larouse, 1990: 859). Ancak onun şairliği tekkenin dar çemberi içinde kalmamış, insancıl kişiliğinden yansıyan düşünceleri, herkese seslenen evrensel bir değer kazanmıştır (Kocatürk, 1970: 186).

Şiirlerinde kullandığı kavramlar ve ele aldığı konular, Yunus’un derin bir din ve tasavvuf bilgisine sahip olduğunu, hadis ve Kuran’a dayanan İslami bilimlerini çok iyi bildiğini göstermektedir (Gölpınarlı, 1948: XIX; Meydan Larouse, 1990: 859). Yunus’un, insanın geçmişi, geleceği ve yaşadığı an içindeki duygularını ve Allah karşısındaki davranışlarını bir bütünlük içinde başarıyla ele alması, sahip olduğu bu birikimin sonucudur. İlahileri, gelecekte, özellikle ahiretten mutluluk bekleyen ve bu yüzden Allah’a sığınan insanlar için bir ümit ve teselli kaynağı olmuştur. Şiirleri, Anadolu’nun her yanında halkın dilinde dolaşmış, yüksek dervişlik ve şeyhlik kişiliği menkabelerle zenginleştirilmiştir. Yunus’a gösterilen bu büyük sevgi ve ilginin somut bir göstergesi olarak, Anadolu’nun çeşitli yerlerinde dokuz on yerde Yunus mezarları oluşturulmuş; her köy, her kasaba, her şehir onu kendine mal etmek istemiştir (Banarlı, 1971: 328; Araz, 1975: 74).

1. YUNUS EMRE ŞİİRİNİN STİLİSTİK ÖZELLİĞİ

Yunus’un dili, XII-XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesidir. Kullandığı sözler bu Türkçenin ses, şekil ve gramer özelliklerini taşımaktadır (Gölpınarlı, 1965: XXXVI).

Yunus, özlü, içten ve etkili anlatımıyla Türk tasavvuf şiirini ölmezleştirmiş, yedi yüz yıldan bu yana her kesimden insanın ona olan sevgi ve ilgisi giderek artmıştır. Yapmaktan uzak duru ve akıcı bir dille söylenmiş şiirleri, dinleyenler üzerinde bir hayranlık duygusu uyandırmıştır. Sanatın temel öğelerinden biri olan estetik kaygıyı çok önemsemiş ve sūfî kişiliğiyle “Allah (Mutlak güzellik), hakikat, her şeyin zıttıyla ortaya çıkışı ve insan nefsinin terbiyesi”ne ilişkin duygu ve düşüncelerini, insanları içten saran ve etkileyen bir anlatımla dile getirmiştir (Özçelik, 2010: 108).

İnsanlara, onların konuştuğu dille seslenen Yunus, “halkın şairi” olmuştur. Anadolu Türkçesinin şiir diline dönüşmesini sağlamıştır. Tasavvufi düşünüş tarzının gereği olarak mecazlar ve sembollerle örülü bir dil kullanmıştır. Sözcüklerin ilk anlamlarıyla yetinmemiş, onlara yeni kavramlar yükleyerek anlam alanlarını genişletmiştir. Bu nedenle onun şiirinde, sadelik içinde zengin ve derin bir anlamın varlığı sezilmektedir.

Yunus’un Türkçesi öztükçe değildir. Bu dil, ortak İslâm medeniyeti içinde gelişmeye başlamış ve bu ortak medeniyetin dillerinden alınma sözcüklerin Türkçeleştirilmesiyle oluşmuş zengin bir İslâmî Türk dilidir (Banarlı, 1971: 335). Diğer bir ifadeyle Yunus, şiirini oluştururken yalnız Türkçe sözcüklerle yetinmemiş İslami düşüncenin iki temel dili olan Arapça ve Farsçadan Türkçeye giren sözcükleri de kullanarak halkın dil zevkine uygun yeni bir söyleyiş geliştirmiştir. Engin ruhunun bu basit ve rahat söyleyişleri, ilahilerinde berrak bir şekilde yansımıştır (Köprülü, 1980: 268; Banarlı, 1971: 335; Özçelik, 2010: 116). Yabancı sözcük ve tamlamalarda asla aşırıya kaçmamış, yaşamın gerçekleriyle örtüşmeyen benzetmeleri kullanmak yerine, halkın hayatından aldığı kolay anlaşılır benzetmeleri tercih etmiş, bilgi ve eğitim seviyesi farklı olan her kesimden insan onun şiirlerini kolaylıkla anlayabilmiştir. Şiirlerinde, tema ve konu olarak Allah, peygamber ve ahiret inancı çok güzel bir şekilde dile getirilmiş, özellikle ölüm, aşk, dünya, gurbet gibi kavramlar hem metafizik boyutlarıyla hem de dünyevi durumlarıyla ele alınmıştır. Allah’ın varlığı, kudreti, ona inanmanın verdiği manevi haz; kendini dünya zevk ve eğlencelerinden kurtarıp ebedi ve sonsuz saadete bağlanma özlemi, şiirlerine içerik zenginliği kazandıran temel unsurlar olmuştur (Yardım, 2001: 49). Sevgi, düşünce dünyasının asıl sorunu görülmüş, şiirlerinden yansıyan iletiler insanı aşkla, yani yaratıcısıyla tanıştırmıştır. İnsan ve insana duyulan sevgi, Kuran’daki “eşref-i mahlûkat” anlayışı çerçevesinde değerlendirilerek şiirlerinde, Hakk’ı sevmenin, yaratılmışları sevmekten geçtiği düşüncesi hakim kılınmıştır. Kuran-ı Kerim temel kaynak, Hz. Peygamber de örnek insan kabul edilmiştir. Var olan ilahi bilgi ve gerçeklik, Kuran ve sünnete göre yorumlanmıştır (Özçelik, 2010: 87).

Yunus Emre şiirinin biçimsel yapısı ve ahenk unsurları hakkında da şunlar söylenebilir: Kuruluş olarak daha çok basit yapılu cümle özelliği gösteren dizelerin kısalığı; yarım uyaklar, sıkça kullanılan redifler; ses ve ard arda gelen sözcük tekrarlarından doğan ahengin, melodik bir yapıya dönüşmesi; aruzun

yanında Türk halk şiiri zevkine uygun hece kalıplarının kullanılması ve bu durumun Türk musikisi usulleri ile bire bir örtüşen ritim zenginliği yaratması (Kaçar, 2017: 44); milli bir karakter taşıyan bu ayrıntıların aynı zamanda halkın yarattığı estetikten alınmış olması (Köprülü, 1986; 185; Banarlı, 1971: 335; Ayverdi, 1969: 14), Yunus Emre şiirinin göze çarpan en belirgin üslup özellikleridir.

2. YUNUS EMRE ŞİİRİNİN TÜRK TASAVVUF MUSİKİSİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Yunus Emre şiirlerinin biçimsel ve içerik dokusuna ilişkin yukarıda belirtilen bütün bu özellikler, bu şiirlerin, bestekarlar nezdinde beste yapılmaya uygun güfte olarak kabulünde etkin rol oynamıştır. Şiirleri, Türk tasavvuf musikisinin önemli güfte kaynaklarından biri sayılmıştır. Hammamîzade İsmail Dede Efendi'den Saadettin Kaynak'a kadar tasavvuf musikisine, dini musikiye gönül vermiş pek çok bestekâr, onun güftelerini değişik usul ve makamlarda bestelemiştir. Yaklaşık olarak 250-300 kadar şiirine ait besteler, "Nutm-ı şerif", "Naat-ı şerif", "Kaside", "Mersiye", "Durak", ve en yaygın adıyla "İlâhî" diye adlandırılmıştır. Bu besteleme olayı, sadece dini musiki ile sınırlı kalmayarak Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği ve daha birçok modern müzik dallarının da konusu olmuş ve birbirinden çok farklı dünya görüşüne sahip kesimler, bu bestelerde buluşarak ortak bir estetik heyecanı yaşamışlardır (Kaçar, 2017: 44). Genellikle *Sofyan*, *Ağır Düyek*, *Evsat*, *Semai*, *Durak* v.b. usullerle ve *Rast*, *Uşak*, *Beyati*, *Neva*, *Hüseyini*, *Hicaz*, *Hüzzam*, *Saba* makamlarında yapılmış olan bu besteler musikimizin yüz akı olmuştur.

3. YUNUS EMRE ŞİİRLERİNDEN İLK BESTE ÖRNEKLERİ

Yunus Emre ilahilerinin en eski bestelerine ilişkin kaynaklara ulaşma ve bu besteleri kaybolmaktan kurtararak Türk kültürüne kazandırma konusunda ciddi çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle Fuad Köprülü ve Abdülbaki Gölpınarlı gibi bilim adamlarının yaptığı inceleme ve araştırmalar, bu alana ilgi duyanlara temel kaynak kabul edilmiştir.

Köprülü, "*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*" adlı eserinin birinci baskısında, güfteleri Arap harfleriyle yazılı olan ve Seyyid Abdülkadir Bey tarafından yazıya geçirilen 46 Yunus bestesine yer vermiştir. "*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*"ın ikinci baskısında aynı bestelerin, sözleri yeni harflere çevrilmiş olan notaları da bulunmaktadır .

Bugün de tekkelerde söylenmekte olan Yunus İlahilerinden bazılarının bestelerini tesbit için kitabımıza ilave ettik. Eserimizin ilk basımındaki ilahilerin notaları, Encümen-i Mûsikî azasından Seyyid Abdü'l-Kadir Bey tarafından yazıya geçirilmiştir. Birinci basımındaki ilahilerin güfteleri Arap harfleriyle idi. Bunların gerek güfte, gerek usul ve makam bakımından aynı olan yeni harflerle çevrilmiş notaları, Abdülbaki Gölpınarlı'nın Yunus Emre Divanı'dan (İst., 1948, s. 789 v.d.) da mevcut olduğundan eserimizin bu ikinci basımındaki notaların klışeleri oradan alınmıştır. (Köprülü, 1966: Metin Dışı-Notalar)

Fuad Köprülünün sözünü ettiği bu besteler, Abdülbaki Gölpınarlı'nın *Yunus Emre ve Divanı* adlı eserinin sonunda da geçmektedir. Yalnız, Gölpınarlı burada sadece besteleri vermekle kalmamış, ayrıca güftelerin, Yunus'un hangi şiirinden alındığını sayfa numaralarını da belirterek vermiş ve bu besteleri nasıl elde ettiğini de şöyle açıklamıştır:

Eseri hazırladığımız sırada daha büyük ölçüde bu bestelerden mevcut olanları toplamak istedik. Üstad Hüseyin Sadettin Arel, bize Yunus'a ait yirmi bir bestenin isimlerini lütfettiler. Bunları araştırırken daha başkalarına da rastladık. Bu ara bin tane kadar tekke ilâhisini toplamak suretiyle bu konuda en büyük koleksiyona sahip olan üstad Ali Rıza Şengel'e de başvurduk. Eksik olmasınlar bizi büyük bir ilgiyle karşıladılar. Onların yardımlarıyla birçok besteler daha elde ettik. Kıymetli dostumuz Tamburi Dürri Turan da kendi koleksiyonunda bulunan Yunus bestelerini verdiler. Böylece on bir tanesi büyük şair Yunus Emre'ye, otuz beş tanesi Derviş Yunus¹ (veya diğer Yunuslara) ait olmak üzere bestelerin sayısı kırk altıyı buldu. (Gölpınarlı, 1948: 776).

Yunus divanında geçen 46 beste, çeşitli bestekarlar tarafından çoğu ilahi formunda bestelenmiştir. Bestekârları bilen bestelerin üstüne bestekârın adı yazılmış, bestekârı bulunamayanlara da "bestekârı bilinmiyor" notu düşülmüştür. Burada, çalışmamızın kapsam ve sınırlarını aşacağı düşüncesiyle sadece Gölpınarlı'nın belirlediği gerçek Yunus Emre'ye ait on bir beste üzerinde durulmuştur. Ahmed Yesevî'nin "hikmet"lerine karşılık Yunus Emre'nin Anadolu'da yazdığı "ilâhî"lerinden alınma bu güftelerde tasavvufi

¹ Anadolu'da birden çok Yunus adı geçmektedir. "İmre ve sonra "Emre" diye söylenen kelime, bir kişinin vasfı, lakabı değil, bir zümrenin adıdır. Tabduk'la Yunus'un adlarına bir Emre kelimesi ekleniyor. Said Emre, Salihli ile Kula arasında Emresultan köyünde, Şeyh Emre de denen Aliküm Emre, Ömer Emre; Akşehir'de mezarı ve kitabesi bulunan türbesi 1310'da (1890) onarılan Gevher Emre, Talibi Emre gibi Emreler var. Yani her Yunus, bizim Yunus olmadığı gibi her Yunus Emre de bizim Yunus Emre olamaz (Abdülbaki Gölpınarlı. (1961). Yunus Emre ve Tasavvuf. Remzi Kitabevi. S. 82, 88, 208); Raif Yelkenci, 14 Yunus'tan söz eder (Sevim Nariç, Raif Yelkenci ile Konuşma, Türk Yurdu. Sayı 319. S. 180); Mustafa Tatçı da biri bizim bildiğimiz Yunus Emre, diğerleri de Âşık Yunus ve Derviş Yunus olmak üzere üç isim vermektedir (Mustafa Tatçı. (2005). Âşık Yunus. İstanbul. H Yayınları. S. 1-2).

geleneğin bütün incelik ve derinliğini görmekteyiz. İlâhî bir ruh ve renk taşıyan ve sanki insanda, söylenirken Yunus tarafından bestelendiği izlenimi uyandıran bu güfteler, bir lirizm şaheseridir. Daha çok ilâhî aşk temasının işlendiği güftelerin içeriği, söylenmesi kolaymış gibi görünen ama çok zor söyleneblen duygular açık, duru ama özlü bir anlatımla örülmüştür. Bu yüzden halk tarafından çok sevilen, benimsenen ve kuşaktan kuşağa aktarılan besteler, Türk tasavvuf musikisinin en nadide örnekleri arasında yerini almıştır.

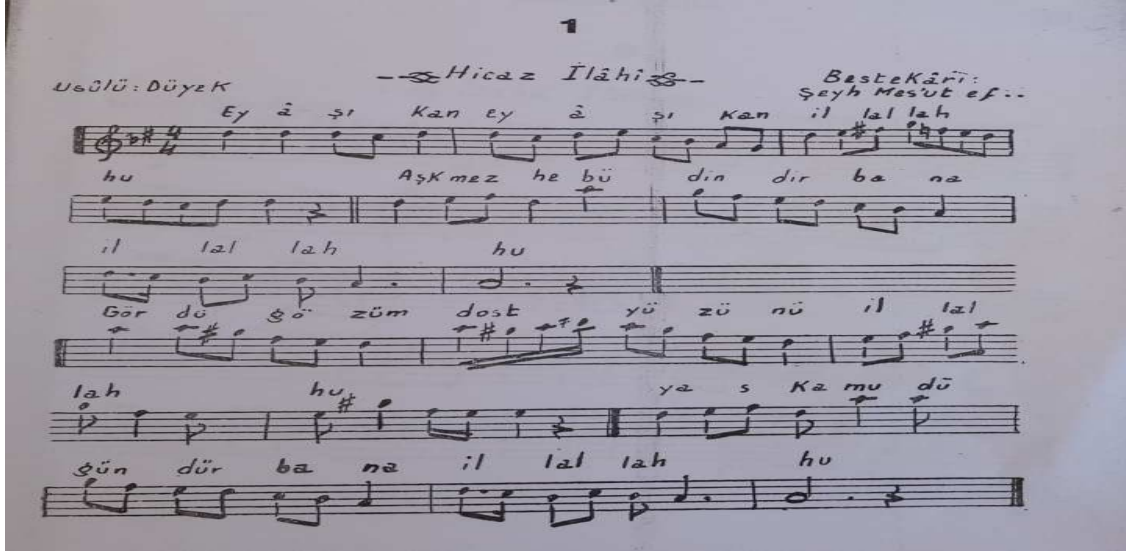
On bir besteye ait güfte parçaları ile güftelere ilişkin notalar şunlardır:

Güfte 1:

Ey âşıkân ey âşıkân aşk mezheb-ü dindir bana

Gördü gözüm dost yüzünü yas kamu düğündür bana (Gölpınarlı, 1948: 48)

BESTEKÂRİ: Şeyh Mesut Efendi²

(Gölpınarlı, 1948: 789)

² İstanbul'da doğdu. Emir Buhârî Dergâhı'nun şeyhidir. Müsikiyi Behlül Efendi'den öğrendi. Meşhûr müsikîşinas ve bestekâr Ali Rıza Şengel'in yeğenidir. Gümümize ulaşan ilâhileri şunlardır:

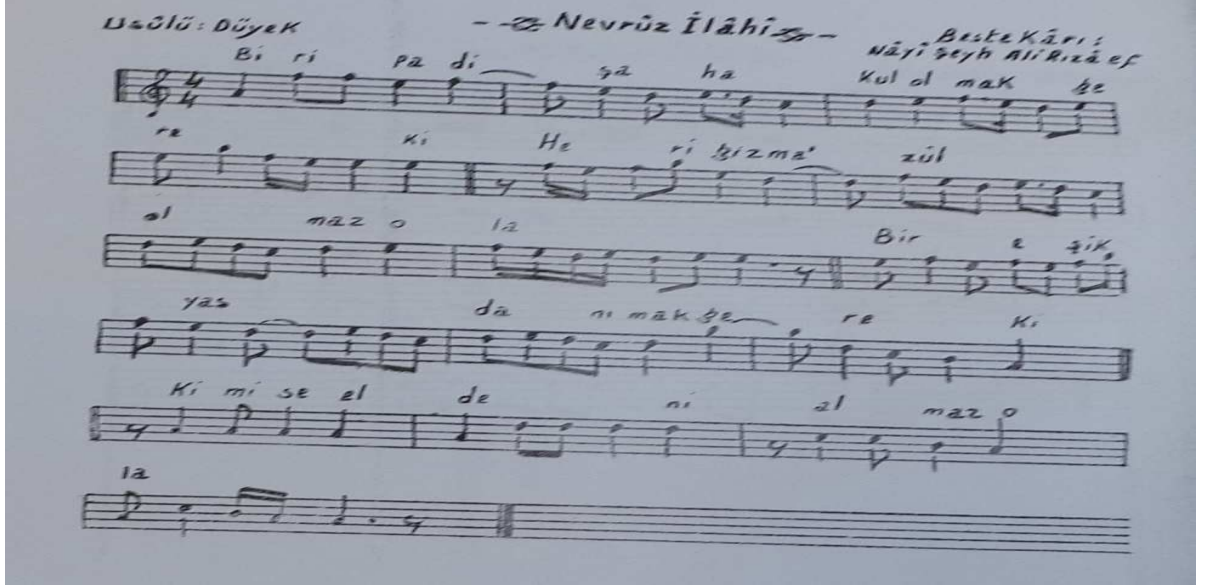
Cemalin nuruna nisbet güneş bir nur-i bi-ferdir	Hasan Sezai Efendi	Hüzzam	İlahi	Evsat
Erenlerin sohbeti ele giresi değil	Ümmi Sinan Hazretleri	Suzinak	İlahi	Evsat
Ey âşıkân ey âşıkân aşk mezheb ü dindir bana	Yunus Emre	Hicaz	İlahi	Sofyan
Fariğiz nakş-i sivadan Nakşibendilerdeniz	Neccarzade Rıza Efendi	Dügah	İlahi	Evsat
Şam ü seher zikreylerim Allah derim Allah derim Safi		Uşşak	İlahi	Düyek

Mesud Efendi şarkılar da bestelemiştir. İşte onlardan bilinenler. Dügah Şarkı - Âşıkî ihyâ eder ünsiyetin; Hüzzam Şarkı - Âteş-i hicrinle cânâ; Uşşak Şarkı - Çok felâketler getirdin başıma; Uşşak Şarkı - Yok nazîrin hüsn-i ânım ey peri (WWW.muzaferozak.com - Nağmeaşk.blogspot.com.tr).

Güfte 2:

Bir şaha kul olmak gerek hergiz mazûl olmaz ola
Bir eşik yaslanmak gerek kimse elden almaz ola (Gölpınarlı, 1948: 53).

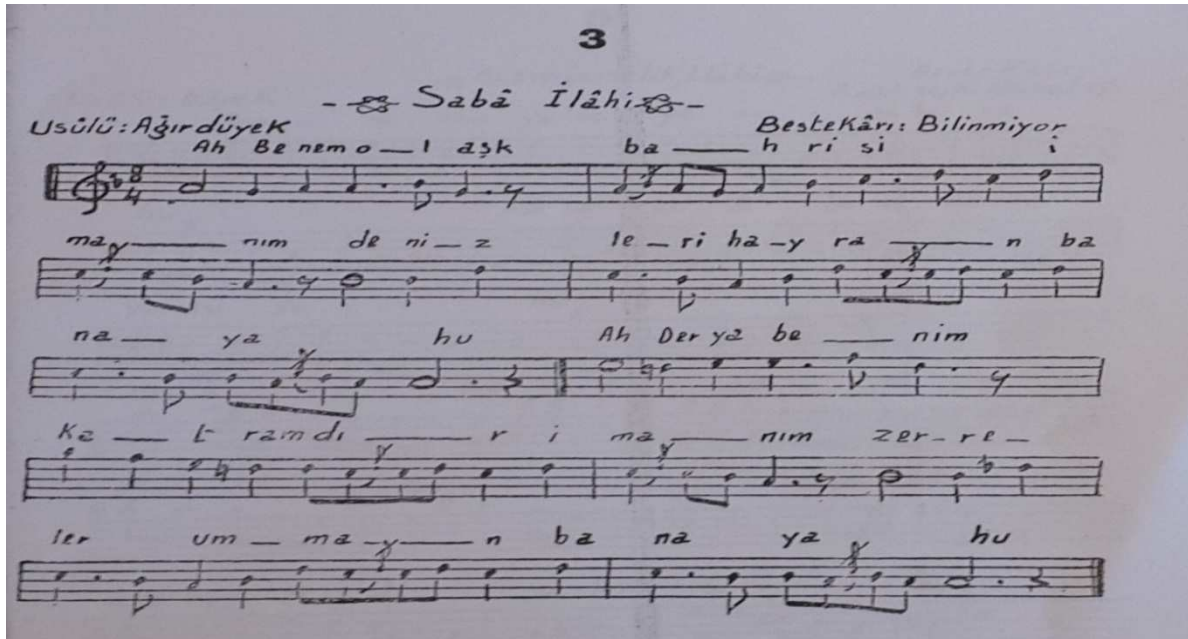
BESTE KÂRİ: Nâyî Şeyh Ali Rıza Efendi³

(Gölpınarlı, 1948: 790)

Güfte 3:

Benem ol aşk bahrisi denizler hayran bana
Derya benim katremdir zerreler uman bana (Gölpınarlı, 1948: 54)

(Gölpınarlı, 1948: 791)

³Nâyî Şeyh Ali Rıza Efendi, Türk musiki bestekârıdır. Hasan Ali Yücel'in babası, udi İzzet Bey'in kardeşidir. Memuriyet hayatının yanında Mevlevî muhibbi olarak dergahlarda Neyzenlik yaptı. Dini ve din dışı birçok eser besteledi. Eserleri arasında 1 Durak, yirmi kadar İlahi, 1 Nefes, 1 Şuul, ve 5 Peşref, 3 Saz Semaisi, 1 Kâr, 19 Beste, Aksak, 8 Yürük Semai ile 35 şarkı yer almaktadır (Yılmaz Öztuna. (1969). "Ali Rıza Efendi". Türk Musikisi Ansiklopedisi. İstanbul. C 1, S 54, s. 2.)

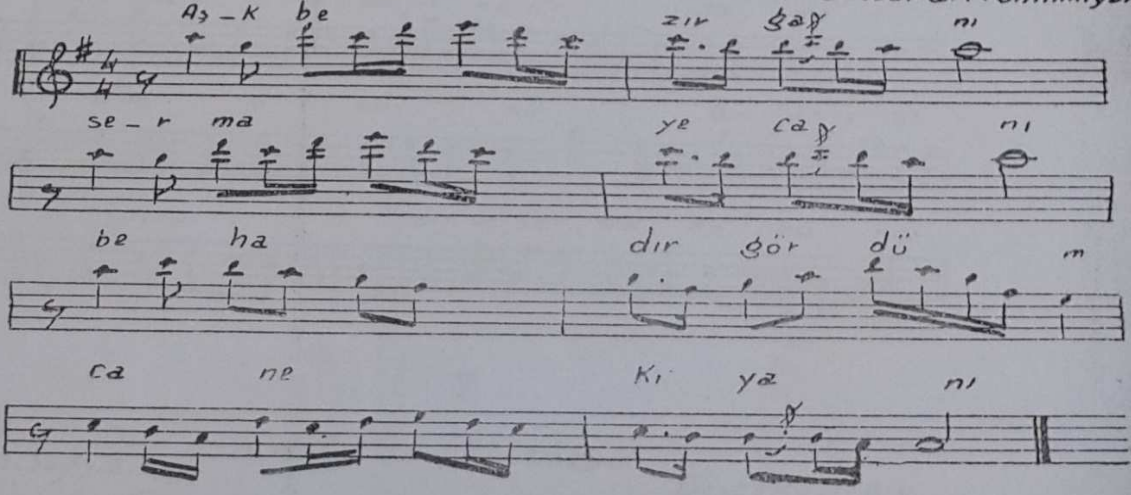
Güfte 4:

Aşk bezirgândır sermaye camı

Bahadır gördüm cana kıyanı (Gölpınarlı, 1948: 108)

4

Usûlü: Düyek — Muhayyerîlâhiye — Beste Kârî: Bilinmiyor

(Gölpınarlı, 1948: 792)

Güfte 5:

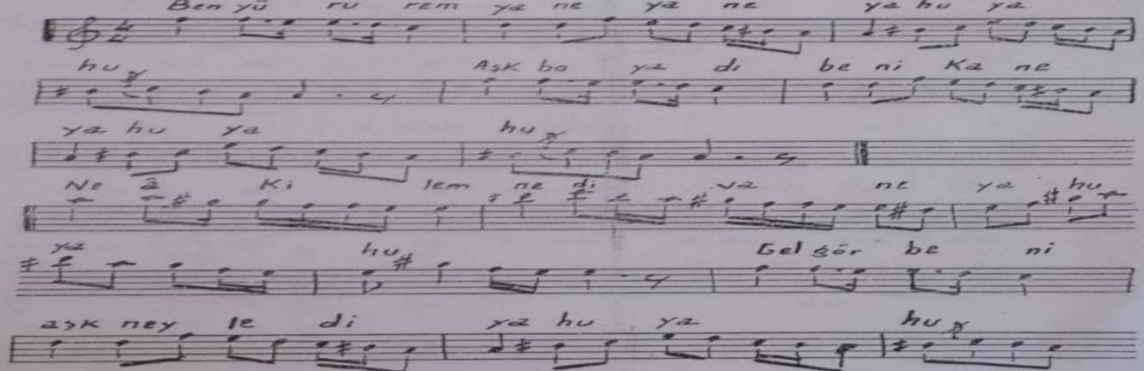
Ben yürürüm yana yana aşk boyadı beni kana

Ne âkilem ne divâne gel gör beni aşk neyledi (Gölpınarlı, 1948: 124)

BESTEKÂRI: Balat Şeyhi Kemal Efendi⁴

5

Usûlü: Düyek — Acempuselikîlâhiye — Beste Kârî: Balat Şeyhi Kemal Ef. — ya hu ya

(Gölpınarlı, 1948: 793)⁴

⁴ Dini musiki alanında tanınmış bestekârlardan biri de Balat Şeyh Kemal Efendi'dir. Eserleri şunlardır:

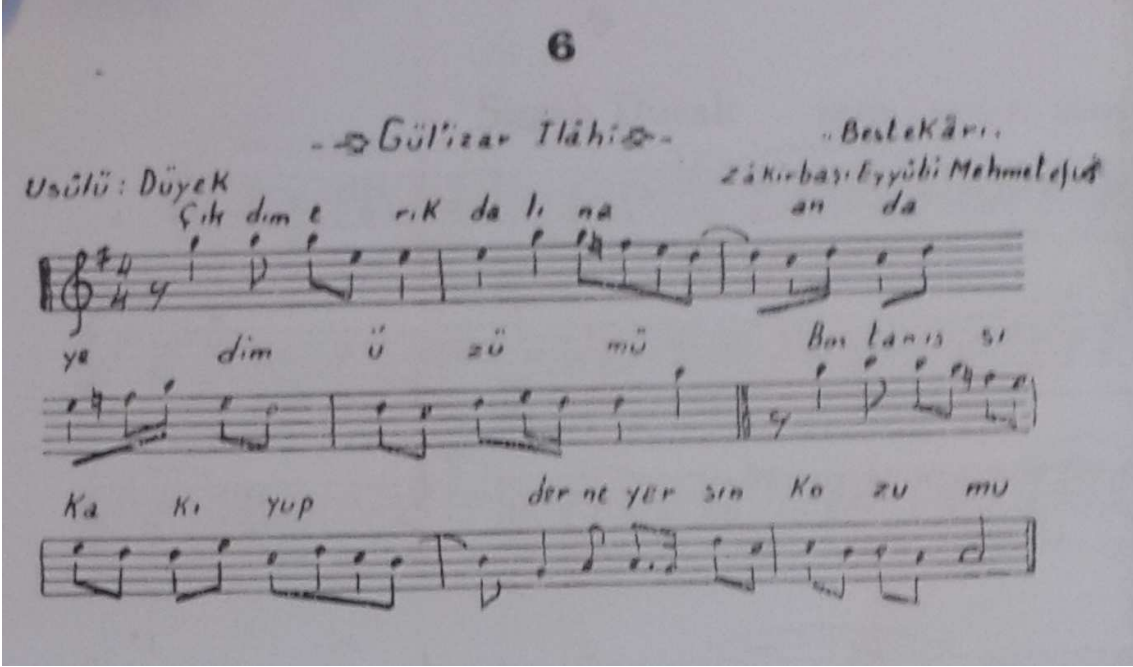
Eser Adı	Nutuk	Makam	Form	Usul
Aşık oldum bir melek-simaya ah	Belirsiz	Neva Buselik	Şarkı	Ağır Aksak
Bana canan gerek şol can gerekmez	Cemaleddin Halveti Hz.	Mahur	İlahi	Düyek
Ben yürürüm yana yana aşk boyadı beni kana	Yunus Emre	Acem Buselik	İlahi	Sofyan
Gel vücudun perdesin kaldır cemal-i yarı gör	Yahya Efendi Hz	Müstear	İlahi	Düyek
İki cihan güneşi burcu saadette iken	Belirsiz	Hisar Buselik	İlahi	Evsat
Meded ey seyyidina Hazret-i Abdülkadir	Belirsiz	Ferahfeza	İlahi	Düyek
Varsam bir amile sorsam halimi	Yunus Emre	Hüseyini	İlahi	Devr-i Revan
Ya Habiballah kaçan kalker cemalinden nikab	Abdülehad Nuri Hz.	Müstear	İlahi	Evsat
Yok imiş alem-i aşkın seheri yevm-i gadi	Belirsiz	Ferahfeza	İlahi	Çifte Düyek

Güfte 6:

Çıktım erik dalına anda derdim üzümü

Bostan ıssı kakyup der ne yersin kozumu (Gölpınarlı, 1948: 131)

Bestekârı: Zâkirbaşî⁵ Eyyubî Mehmet Efendi⁶

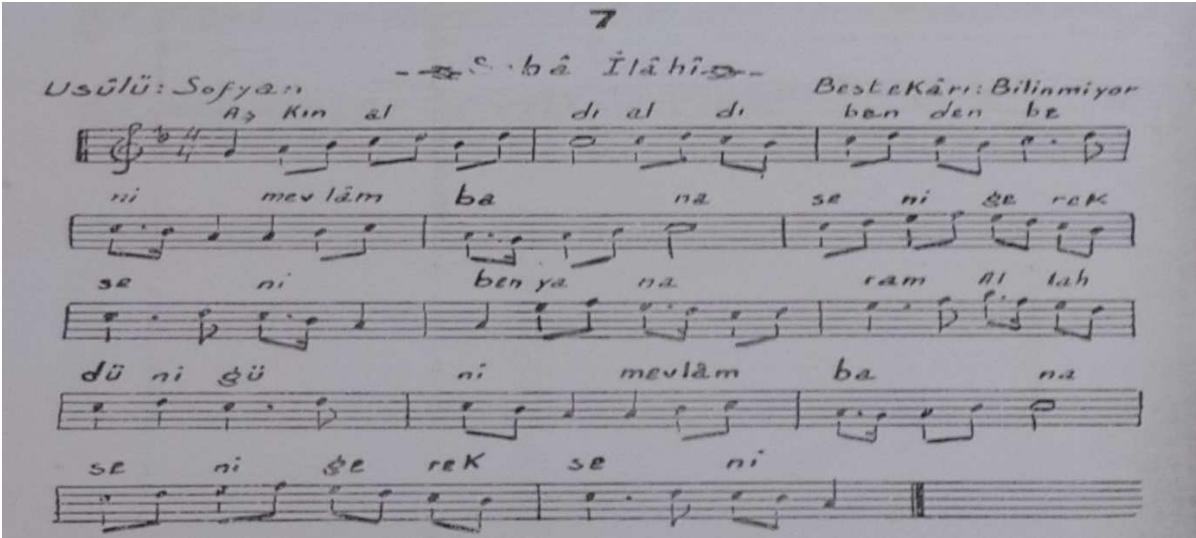

(Gölpınarlı, 1948: 794)

Güfte 7:

Aşkın aldı benden beni bana seni gerek seni

Ben yanarım düni günü bana seni gerek seni (Gölpınarlı, 1948:132)

(Gölpınarlı, 1948: 794)

⁵Zâkirbaşî, dini ve tasavvufî ayinlerde zikri idare eden ve zikir esnasında ilahî söyleyen, topluluğu yöneten ve zikrin coşku ve aşkla geçmesini sağlayan kişidir. Tasavvuf ve musıkıyı çok iyi bilir ve yüzlerce ilahî bestesi ve güftesi ile ezberindedir. Güzel bir sese sahiptir ve okunacak ilahilerin hangi tür zikre uygun düşeceğine, zikrin akışı içerisinde ritim gittikçe hızlanıp sesler detizleşeceğinden, zikir esnasında okunacak eserlerin makamlarının seçimine o karar verir. (www.musikidergisi.com/haber-4085-osmanlida_zakirbasiligin_kosullari...htm; Reşat Öngören. (2013) "Zikir". Ankara. Türkiye Dinayet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi. Cilt: 44. Sayfa:409).

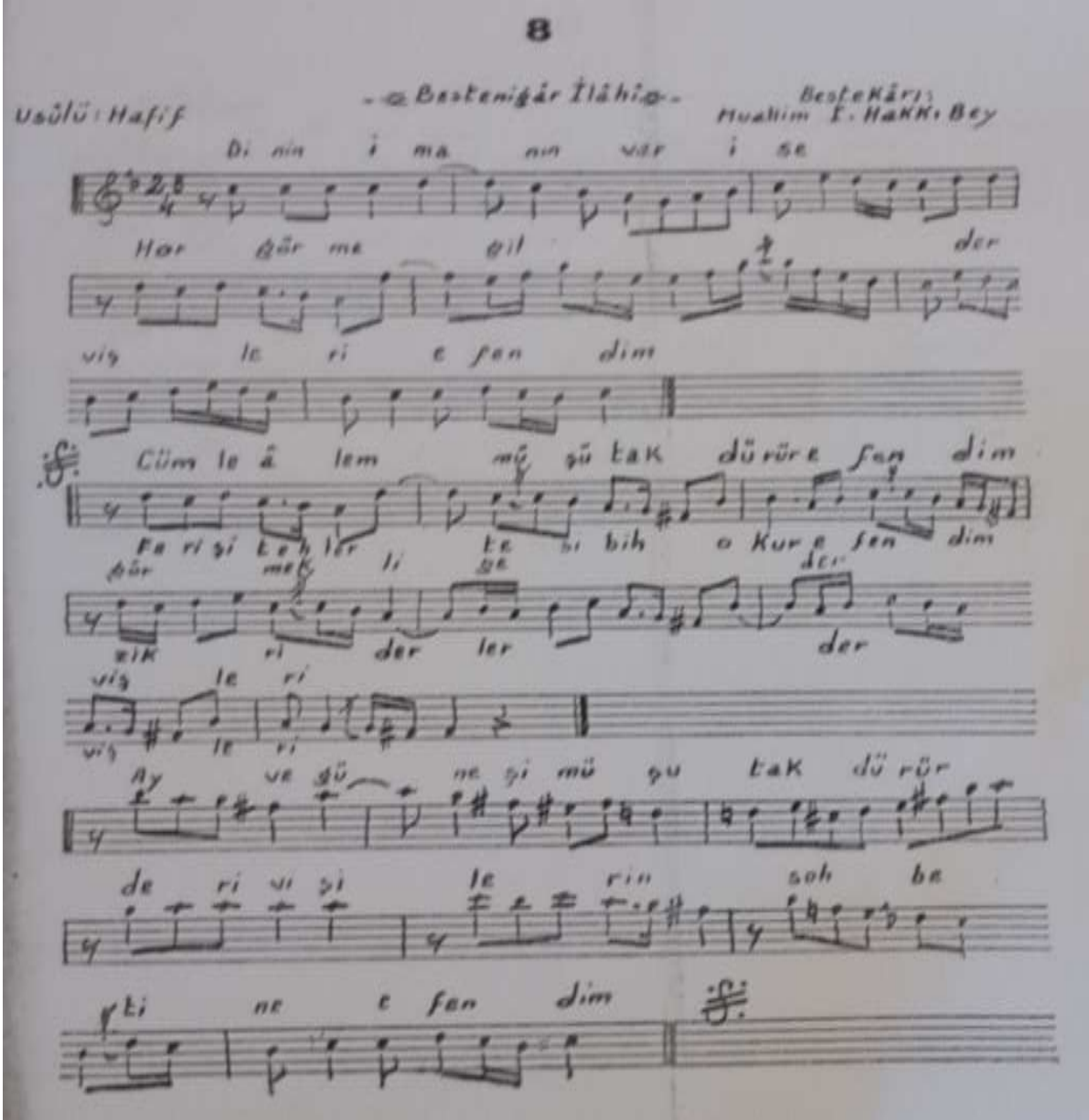
⁶Zâkirbaşî Eyyubî Mehmet Efendi (1846-1916), son yüzyılda Türk musıkısı alanında yetişmiş önemli bir kişidir. Memuriyet hayatına devam ederken musıkıye karşı çok meraklı olan Mehmed Efendi, İstanbul'un önemli tekkelerine ve bunların zâkirbaşîlarına devam ederek bu konudaki merakını gidermiştir. Devrinin önemli musikişinastlarından "Bolâhenk" lakaplı Nuri Bey ile birlikte yüzlerce ilahî meşk etmiştir. Dha sonra ikinci Dede Efendi olarak bilinen Zekai Dede'ye devam ederek bu kişiden özellikle saray musıkisine dair geniş eserler meşk etme fırsatını bulmuştur. Sertarıkzade Dergâhı'na da devam eden Mehmet Efendi, daha sonra Hatuniyye Dergâhı Zâkirliği görevini üstlenmiştir. Birçok Cerrâhî tekkesinde zâkirbaşîlık yapmış ve obu dönemin en iyi zâkirbaşîları arasında anılmıştır (kultür@eyüp.bel.tr).

Güfte 8:

Dinin imanın var ise hor görmegil dervişler

Cümle âlem müştakdürür görmekliğe dervişleri (Gölpınarlı, 1948: 132

Bestekârı: Muallim İ. Hakkı Bey⁷

(Gölpınarlı, 1948: 795)

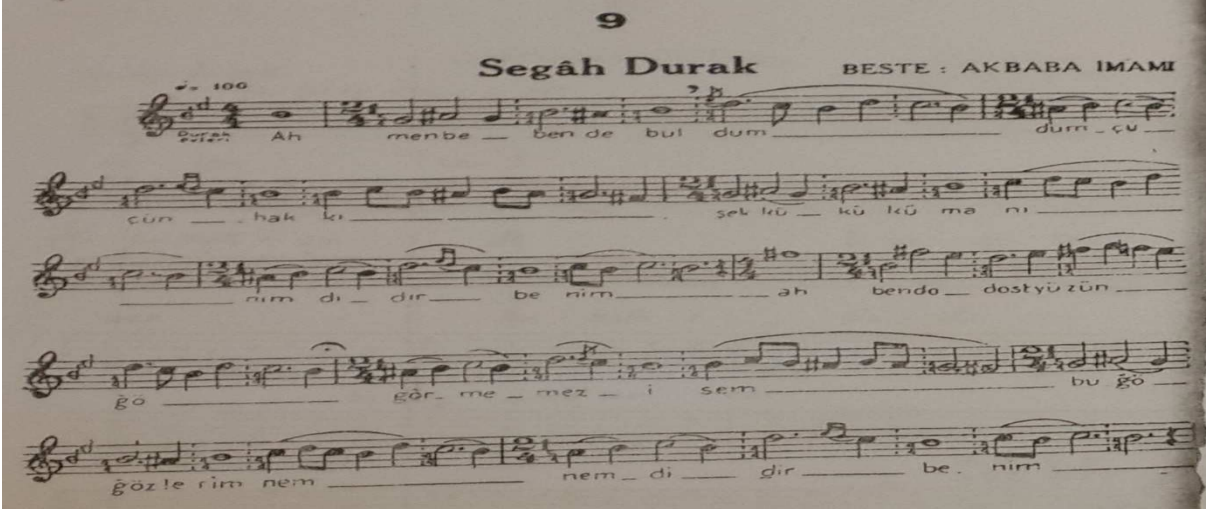
⁷İsmail Hakkı Bey 1865 yılında İstanbul'un Balat semtinde doğdu. Sesinin güzel oluşu nedeniyle Muzika-i Hümayun'a alındı. Suyolcu Lâtif Ağa'dan müzik öğrenerek birçok fasıl geçti. Muzika-i Hümayun hocalarından Batı Müsiki ve Batı notasını, Enderûn müsikînaslarından da Hamparsum notasını öğrendi. 1908'de Meşrutiyet'in ilânından sonra, önce "Müsikî-i Osmanî" topluluğunu daha sonra aynı ismi taşıyan "Mekteb"i kurdu. Darüelhan'da "Tertip ve Tasnif Heyeti" üyeliği, "Fasıl Şefliği ve "Solfej Muallimliği" yaptı. İsmail Hakkı Bey'in bilinen eserleri: 1-Nazarî Eserleri:Solfej yahut Nota Dersleri, Usûlat, Solfej, Makamat ve ilaveli Nota Dersleri, Mahzen-i Esrar-ı Müsikî yahut Teganniyat-ı Osmanî; 2-Müsikî Eserleri:6 operet, 15 peşrev, 21 saz semaisi, 5 Kâr, 1 Kâr-ı Nâtik, 1 Methal, 10 Dinî Eser, 8 oyun havası, 17 Zeybek, 2 longa, 30 Beste, 26 Ağır Semai ve Aksak semai,3 sengin semai, 36 yürük semai, 320 şarkı (http://www.eksd.org.tr/bestecilerimiz/muallim_ismail_hakki_bey.php).

Güfte 9:

Ben bende buldum çün Hak'ı şekk-ü güman nemdir benim
Ol dost yüzün görmez isem bu gözlerim nemdür benim (Gölpınarlı, 1948: 193)

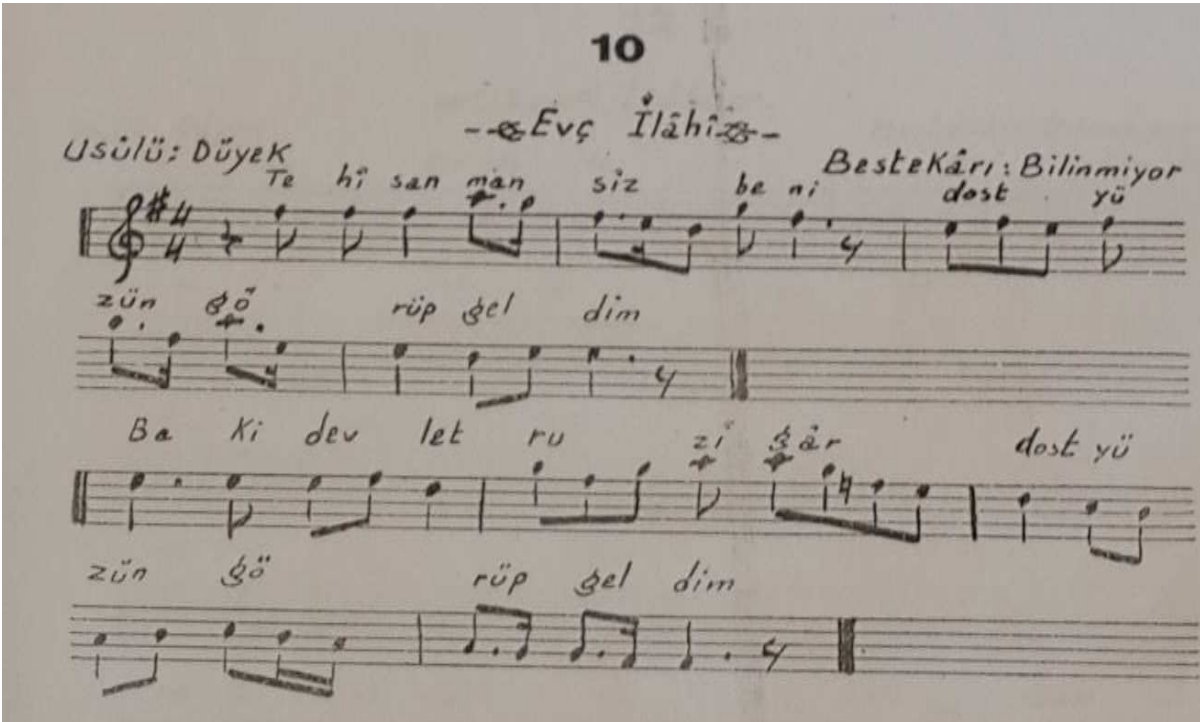
Bestakârı: Akbaba İmamı (Mehmet Zâif Efendi)⁸

(Gölpınarlı, 1948: 796)

Güfte 10:

Tehi görmem siz beni dost yüzün görüp geldim
Bakî devlet rûzigâr dost ile sürüp geldim (Gölpınarlı, 1948: 215)

(Gölpınarlı, 1948: 797)

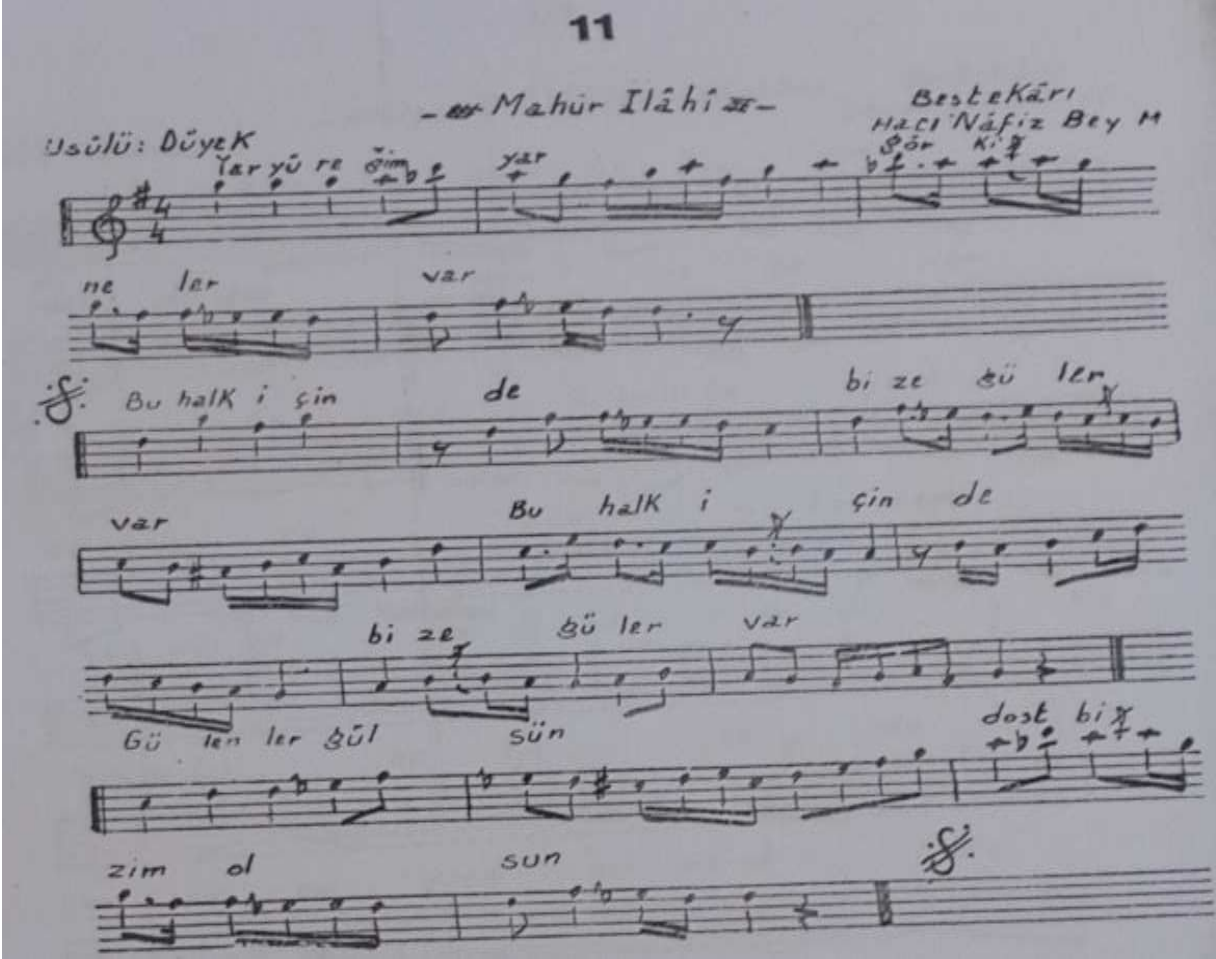
⁸Mehmed Zaifi Efendi: Dinî eserler bestekârı, hattat ve mutasavvif. İstanbul'da Beykoz'a bağlı Akbaba'da doğdu. Akbaba İmamı Hâfız Mustafa Efendi'nin oğludur. Mehmed Efendi genç yaşta hâfız oldu ve babasından mûsiki eğitimi gördü. Bu arada hat sanatına ilgi duyarak Karlıcalı Mustafa Efendi'nin derslerine katıldı, ondan sülüs ve nesih hatlarında icâzet aldı. Babasının vefatı üzerine aynı camiye imam oldu; bundan dolayı Akbaba İmamı lakabıyla da anıldı. Zaifi mahlasıyla şiirler yazdı, ; esinin güzelliği ve Kur'an okuyuşundaki hassasiyetiyle tanındı. El yazması güfte mecmualarında pek çok dinî eserine rastlanmaktaysa da günümüze çok az eseri ulaşmıştır. Sadettin Nüzhet Ergun antolojisinde otuz üç eserinin güftesini yayımlamış, bunlardan sözleri, Niyâzî-i Mısıri'ye ait, "Habs için geldi gelip itlâk ile ferman bana" ve sözleri İsâ Mahvî'ye ait, "Sivâ efkârının cündü gönül mülkün harâb etti" mısralarıyla başlayan iki segâh ilâhisi

Güfte 11:

Yâr yüreğim yar gör ki neler var

Bu halk içinde bize güler var (Gölpınarlı, 1948: 291)

BESTEKÂRİ: Hacı Nâfiz Bey⁹

(Gölpınarlı, 1948: 79)

⁹Durak okumadaki ustalığı sebebiyle "Durakçı" diye anılan Nâfiz Bey 19 Kasım 1849 tarihinde İstanbul'un Aksaray semtinde Kazancı Sâdi mahallesinde doğdu. Mâliye Nezâreti kâtiplerinden Mehmed İshak Efendi'nin oğludur. sesinin güzelliği pâdişâhın kulağına kadar gidince Sultan Abdülaziz, onu çağırarak huzûrunda bir aşr-ı şerif okuttu ve Nâfiz Bey'in sesini çok beğendi. Müsiki öğrenmesi için Enderûn'a alınması talimatını verdi.(1863) Da sonra pâdişâhın hizmetine alındı. Sultan Abdülaziz'in Mısır'a yaptığı seyahatte aralarında Neyzen Yûsuf Paşa gibi ünlü müsikîşinâsların da bulunduğu sanatkârlar kadrosunda yer aldı. Tiz ve parlak sesinin yanı sıra hâfızasındaki eserler dolayısıyla dönemin en önemli dîni müsikî kaynağı ve otoritelerinden biri olan Nâfiz Bey icrâcılığı, bestekârlığı ve hocalığı ile tanınmıştır. Pek çok ilâhi bestelemişse de bestelerinden sadece birkaçı günümüze ulaşmıştır:

Aşk ile iki cihanda şah olan gelsin beri
Aşkınla çak olsa bu ten ben yine illallah direm
Durman yanalım ateş-i aşka
Kulluğa bel bağlayıp sultam gözler gözlerim
Tecelli-i cemal ister gönül eylenmez eylenmez
Vatan arzuladım andan giderim
Yar yüreğim yar
Yine dostdan haber geldi

Sümbül Sinan
Nizamoğlu Seyyid Seyfullah
Hayâlî
Eşrefoğlu Râmî
Aziz Mahmud Hüddât
Eşrefoğlu Râmî
Yunus Emre
Sümbül Sinan

Mahur İlâhi Evsat
Uşşak İlâhi Sofyan
Şevkutarab İlâhi Diiyek
Mahur İlâhi Diiyek
Şedaraban İlâhi Diiyek
Bayatî İlâhi Sofyan
Mahur İlâhi Sofyan
Mahur İlâhi Diiyek

Sonuç

Yunus Emre'nin şiirlerinden alınma güftelerin değişik form ve makamlarda yapılan besteleri, Türk tasavvuf musikisi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Fuad Köprülü ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın değişik kaynaklardan elde edip kayda geçirerek kaybolmaktan kurtardığı güfte ve besteler, klasik musikimiz için büyük bir kazançtır.

İlahi formundaki güfteleri notaya alan bestekârların çoğunun adı bilinmemektedir. Bu konuda yapılacak özverili ve ayrıntılı çalışmalarla bu değerlerin gün yüzüne çıkarılarak kültürümüze kazandırılmasını temenni etmekteyiz.

Gönlü yüce Yunus'un Anadolu insanınca özümşenen, benimsenen din, mezhep, etnisite ve toplumsal sınıf farkı gözetmeyen şiirleri üzerine, bestekârların gizemli ve etkileyici nağmelerle hayat verdiği bestelerde, sevgi temeline dayanan birlik ve bir olma çağrısı buluyoruz.

İçerik olarak derin ve ilahi bir anlam taşıyan bestelerden, insanoğlunun yüzyıllardır aradığı bir gerçeği, her şeyin insanla başlayıp insanla bittiği gerçeğini öğreniyoruz. Ayrıca Yunus'tan, yeryüzünde kısacık olan yaşamımızda en yararlıyı, en güzeli ve en iyiyi yapma sorumluluğunu da almış oluyoruz.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Hasan (2013). Mehmed Zaifi Efendi. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara: İsam.
- Araz, Nezihe (1975). *Anadolu Evliyaları*. İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Ayverdi, Samiha (1969). *Yunus Emre ve İlahîler*. İstanbul: Milliyetçiler Derneği Neşriyatı.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1965). *Risâlat al-Nushiyya ve Divan*. İstanbul: Eskişehir Turizm Tanıtma Derneği Yayınları.
- Kaçar, Gülçin Yahya (2017). Yunus Emre ve Türk Tasavvuf Müsikisi. *İstem*, S. 29 s. 41-59.
- Kocatürk, Vasfi Mahir (1970). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Köprülü, Fuad (1986). *Saz Şairleri. Dün ve Bugün Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- _____(1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken.
- _____(1966). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Meydan Larousse (1990). Yunus Emre. Onikinci cilt. İstanbul: Meydan Yayıncılık.
- Öngören, Reşat (2013) Zikir. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 44, Ankara: İsam.
- Özçelik, Mustafa (2010). *Bizim Yunus*. Ankara: Eskişehir Valiliği.
- Öztuna, Yılmaz (1969). Ali Rıza Efendi. *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul: MEB Yayınları.
- Yardım, Mehmet Nuri (2001). Abdül Kadir Karahan'la Söyleşi. *Türk Şiirinden Portreler*, İstanbul: Burak Yayınları.
- Narınç, Sevim (2014). Raif Yelkenci ile Konuşma. *Türk Yurdu*, S 319, s.180.
- Tatçı, Mustafa (2005). *Âşık Yunus*. İstanbul: H Yayınları.
- kültür@eyüp.bel.trkültür@eyüp.bel.bel.tr
- www.musikidergisi.com/haber-4085-osmanlida_zakirbasiligin_kosullari....htm
- www.muzafferozak.com - Nağmeiaşk.blogspot.com.tr
- (http://www.eksd.org.tr/bestecilerimiz/muallim_ismail_hakki_bey.php)
- (nagmeiask.blogspot.com/2015/07/hafz-hac-nafiz-bey.html)